

УДК 94:32.019.5(497.12)"1918/1919"

К. В. Мальшина

ЮГОСЛАВІЗМ ТА СЛОВЕНСТВО: СЛОВЕНСЬКІ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПОГЛЯДИ НА ЗБРОЙНІ СИЛИ КРИЗЬ ПРИЗМУ НАЦІОНАЛЬНОГО ПИТАННЯ (1918–1919 рр.)

Стаття присвячена розмежуванню між національно-словенською і югославянською політичними традиціями в Словенії, яке проявлялося на рівні практичної військової політики, а саме у відношенні до характеру, зовнішньо- та внутрішньополітичної ролі збройних сил, як одного з ключових факторів побудови держави, а також до питань форм та методів вирішення національного питання в умовах федеративної Держави СХС і пізніше в умовах нового, централізованого державного утворення — Королівства СХС.

Ключові слова: Словенія, югославізм, словенство, національне питання, збройні сили

Головним національним питанням словенців наприкінці I світової війни було возз'єднання всіх словенських земель, розпорошених під владою різних державних утворень протягом століть. До 1918 р. етнічні словенські землі були розділені між австрійськими провінціями Крайна (з містом Любляна), Каринтія, Штирія і Австрійське Примор'я; словенськими були Імперське Вільне місто Трієст на Адриатиці, округи Ваш та Зала у Королівстві Угорщина, та Венеціанська Словенія – частина Королівства Ломбардія-Венеція.

29 жовтня 1918 р. Словенія, між іншими народами імперії, висловила свою волю, заявивши про вихід з Австро-Угорської імперії. У словенській історіографії цей день іменують “переворотом”. Наступні дні після цього було створено Державу Словенців, Хорватів і Сербів (Державу СХС) та сформовано Національне Віче в Загребі, яке, в свою чергу, дало завдання по місцях сформувати Національні уряди СХС. “Національний уряд СХС в Любляні”, як він офіційно йменувався, було призначено 31 жовтня 1918 р.

Тим не менш, війна тоді ще не скінчилася, і Словенія, а з нею і вся новостворена Державу СХС, опинилася в складній військовій ситуації. Тому збройні сили були фактично головним державотворчим фактором в ці бурхливі дні, і питання про їх політичну роль, цілі, функції та характер в цілому стали темою обговорення на сторінках партійної преси й на урядових засіданнях.

Вся досить строката суспільно-політична думка Словенії останніх 70-ти років перед цими подіями була зосереджена на вирішенні головного питання – яким чином улаштувати Словенію після здобуття незалежності від пізніше Австро-Угорщини: чи будувати свою власну, повністю незалежну державу (так зване “словенство”), або погодитися на союз з іншими підданими слов'янами (для чого використовували термін “югославізм”). В цілому військово-політичне питання, яке найтіснішим чином було пов'язане з національним питанням, сфокусовало в собі боротьбу цих протилежних позицій в словенській політиці наприкінці та відразу після закінчення I світової війни.

Проблемами соціально-політичної історії Словенії у межах Держави та Королівства СХС опікуються декілька словенських науковців, автори узагальнюючих робіт, серед яких М.Мікуж [7], Я.Плетерські [12], П.Водопівець [21], Ю.Перовшек [9; 10], Б.Балковець [3] та ін. Питання діяльності словенських збройних сил в цей період є одним з відтінків питання про державотворчі процеси у Словенії, тому словенські фахівці з воєнної історії I пол. XX ст., серед яких Л.Уде [18], Я.Швайнцер [18], Д.Гуштин [5], Л.Пеніч [8], З.Серучар [15], М.Бізьяк [4], вивчають різні аспекти боротьби словенців за північні кордони. Ю.Перовшек та М.Стіпловшек [9-11;17], а також боснійський фахівець М.Зечевич [23], займаються питаннями адміністративного устрою та політичної боротьби в Словенії цього періоду.

У словенській історіографії існують різні точки зору та оцінки суспільно-політичних поглядів словенців на власні збройні сили, їх політичну роль, цілі, функції та характер в цілому. Наприклад, очевидець тих подій, полковник В.Андрейка стверджує, що “будь-якого тісного союзу між словенським офіцерством і політиками, як, наприклад, у Чехії, у Словенії з-за непростимого скептицизму до діючих національних офіцерів, на жаль, не було” [2, с.269].

Ю.Перовшек при цьому говорить, що словенські політики, і особливо уряд Словенії зробив все від нього залежне, щоб утворити самостійний словенський військовий апарат, характерний для будь-якої діючої національної та соціальної організації [10, с.50]. Крім того, він пише, що в словенському уряді всі його члени були “заєдині, і без взаємних протиріч керували усім тодішнім словенським державно-політичним, економічним, військовим та культурним життям” [10, с.25]. Незважаючи на те, що Ю.Перовшек розглядає протилежні погляди словенських політичних партій на різні аспекти внутрішньої та зовнішньої політики, в цілому він не розділяє їх позиції при викладанні урядової політики у 1918-1921 рр.

Виходячи з цього, метою автора є вивчити, як розмежування між національно-словенською і югославянською політичними традиціями в Словенії проявлялося на рівні практичної військової політики, а саме у відношенні до характеру, зовнішньо- та внутрішньополітичної ролі збройних сил, як одного з ключових факторів побудови держави, а також до питань форм та методів вирішення національного питання в умовах федеративної Держави СХС і потім Королівства СХС.

Джерелами для вивчення питання є опубліковані документи та матеріали, які включають Протоколи засідань Національного та Провінційного урядів Словенії [14], публіцистичні матеріали, редакційні та авторські статті, об'яви та розголоси, напечатані в партійній пресі (в основному “Словенський народ”,

“Словенець” та “Вперед”) у 1918-1919 рр., архіви КПЮ [20], а також нарративні публікації — спогади учасників подій [2; 5; 13].

Словенія по розпаду Австро-Угорської імперії знайшла військову організацію абсолютно не готовою до його наслідків. По-перше, у великих містах - Любляні, Цельє і Марибору - були розміщені австрійські військові відомства, де працювали вояки всіх національностей імперії. П'ять словенських полків були в основному на італійському фронті, тому словенські солдати в цей момент здебільшого перебували за межами території Словенії. Словенські офіцери були розсіяні по різних фронтах і полках австрійської армії [2, с.269].

По-друге, виникла велика небезпека того, що австро-угорська армія на своєму шляху з італійського фронту затопить Словенію. Якщо би Словенія за допомогою поєднання всіх національних сил не спромоглася упоратися з дезорганізованими частинами огромної розпадаючої держави, могли виникнути будь-які неочікувані наслідки; було очевидно, що утримувати оборону кордонів назовні і порядок усередині необхідно з застосуванням сили.

По-третє, миттєво постало питання саме визначення словенських кордонів, які треба було зайняти та обороняти проти буд-яких зазіхань. У цій максимально складній внутрішньо- та зовнішньополітичній ситуації Національний уряд дуже швидко прийшов до висновку, що без власних збройних сил нова держава фактично не зможе існувати.

В цей час словенські політичні партії активно обговорювали свої програми щодо подальшого розвитку Словенії, її державних кордонів та способів їх утримання та захисту, у зв'язку з чим постійно висловлювали свої позиції щодо збройних сил та всіх пов'язаних з ними питань як на сторінках преси, так і на урядових засіданнях, де політичні прокламації вже перетворювалися на діючу державотворчу силу.

В Словенії наприкінці I світової війни існували такі політичні партії:

– католицька Всесловенська народна партія, ВНП (VLS), журнал „Словенець”;

– ліберальна Югославська демократична партія, ЮДП (JDS), журнали „Словенська нація” та “Демократія”;

– Югославська соціал-демократична партія, ЮСДП (JSDS), газета „Вперед”.

Всі вони входили у перший вільно і демократично сформований самостійний словенський Національний уряд СХС в Любляні, що, як будь-які інші перші післявоєнні уряди по всій Європі, був коаліційним.

Найсильнішою партією в Національному уряді (жовтень 1918 р.-січень 1919 р.) була ВНП, яка в уряді мала окрім прем'єр-міністра Йосипа Погачника (що був єдиний дворянин у цьому почесному зібранні, до розпаду монархії він був майже десять років віце-президентом Віденських державних зборів), ще шість своїх представників. Наступними за кількістю представників були демократи (5 представників) і соціал-демократи (1 представник). Як бачимо, тут словенські автономісти (ВНП) займали ключові ідеологічні, силові та економічні посади для контролю над державотворчими процесами в Словенії, трохи поділивши економічні обов'язки з демократами.

В подальшому, кожний наступний Провінційний уряд Словенії (точніше, “уряд для Словенії”, як він буквально називався) призначався Белградом. Скорочення повноважень провінційних урядів, які, в порівнянні з першим самостійним словенським урядом, зберегли тільки половину повіренств та втратили повіренство з військових справ, позначало процес централізації Першої Югославії, і Провінційний уряд залишався основним оплотом занепадаючої словенської автономії [17, с.502]. В ньому постійно йшла партійна боротьба між югославистською та національно-словенською традицією.

Керівництво Провінційним урядом найдовше було в руках Всесловенської Народної партії (з квітня 1920 р. Словенська Народна партія) [23, с.73], яка успішно виконувала покладені на неї обов'язки та надії здійснювати свою владу якомога незалежніше, і тому в белградській газеті Провінційний уряд Словенії йменували “сепаратистським”. Усічений Провінційний уряд Словенії працював до 12 липня 1921 р., коли його дію було припинено за Відовданською конституцією у червні 1921 р. [10, с.140]

Партійна боротьба в пресі, безумовно, формувала словенську соціально-політичну думку та проявлялася на урядових засіданнях, але не завжди могла впливати на практичні рішення словенських урядів. Урядова діяльність у військових та зовнішньополітичних питаннях не була абсолютно самостійною, вона вже за часів Держави СХС частково залежала від рішень Національного Віча в Загребі, і з моменту створення Королівства СХС все більше ставала під контроль центрального уряду в Белграді, остаточно загубивши свою автономність з прийняттям Відовданської конституції.

Паралельно з поступовим усіченням автономії Провінційних урядів колишньої Держави СХС, йшло формування королівського воєнного міністерства та організації нової структури військового управління великої багатонаціональної держави за сербським примірником, що зайняло деякий час, і тоді словенські військові підрозділи перебували фактично під проводом Провінційного уряду до створення Дравського дивізійного управління Королівства СХС 1 лютого 1919 р. [14, 1, с.320]

Після 1 лютого 1919 р., тобто після підпорядкування словенських збройних формувань спільної армії Королівства СХС “ця сербська спільнота була представлена тільки командуючим генералом і кількома сербськими військовими частинами, але обидва жорсткі військові тягарі з догляду за армією та проведення фронтних бойових дій були у словенських руках. Словенська військова автономія... таким чином продовжувалася до кінця квітня 1919 р., коли, під час невідлого словенського наступу в Каринтії..., прийняла статус самостійності” [4, с.245]. Після воєнної поразки словенських військ справа встановлення північного кордону з Австрією вже перейшла на центрально-югославський рівень як у внутрішньо-, так і у зовнішньополітичному аспекті.

В цей період активно проявилось розмежування словенської ідейно-політичної думки на дві течії - югославізм та словенство. Термін "югославізм" має декілька значень, одне з них — це ідея об'єднання південних слов'ян в єдину державу, і в різні часи різні народи мислилися союзниками у рамках цієї уявленої майбутньої держави; на початку ХХ ст. болгари, які перебували під королюванням германської династії та були її союзниками, не вступили у процес південно-слов'янської конгломерації. Тому наприкінці I світової війни югославізм слугував зв'язком саме між габзбурзькими південними слов'янами, з метою створення крупнішої національної сукупності, яка б надавала більш надійні гарантії здійснення національних програм [1, с.5].

Термін "словенство" (іноді "самословенство") також має різні дефініції, для нас головним є значення, яке надають йому сучасні словенські історики: "етнічна концепція у старій Югославії, яка підкреслює індивідуальність словенського народу завзичай проти інтегрального югославізму" [16].

Словенська політика деякий час вгалялася між цими двома течіями та остаточно розмежувалася задовго до прийняття Відовданської конституції. Ідейний розкіл серед словенських політиків значно вплинув на відношення словенських урядів до збройних сил.

У перші дні існування словенського Національного уряду виникла проблема формування збройних сил для наведення порядку всередині держави та її захисту зовні. Це відбувалося в складних умовах закінчення війни та переміщення величезних мас військових різних національностей та громадянства по території Словенії. Ситуація ускладнювалася соціал-демократичною пропагандою та багатолітньою втомою вояків від тягот та страждань війни. Тому від самого початку збройні сили Словенії, незважаючи на намагання уряду зробити їх якомога більше національно моноетнічними, отримали багатонаціональний склад.

У розпорядженні уряду було 1773 сербських солдатів і офіцерів - колишніх австрійських військовополонених [18, с.71-72], які 6 листопада 1918 р., дійсно, із австрійського військового табору Грьодінг під Зальцбургом прибули в Люблян та залишилися в Словенії [18, с.109-113; 15, с.28; 20, с.205]. З них у другій половині листопада 1918 р. за згодою сербського уряду і Національного Віча був створений 26-й Піхотний полк Командування сербських військ в Люблян [18, с.110-113, 265; 20, с.205]. Національний уряд, безумовно, вітав сербських вояків, враховуючи, що це призводило до збільшення чисельності підпорядкованих йому військ. Таким чином, зрозумілим є його рішення від 6 листопада 1918 р. узяти "на свою службу чеський легіон, кількістю близько 3500 чоловіків, який теж слідував з фронту додому, і оплачувати так само, як своїм солдатам" [14, 1, с.79; 18, с.267-268].

Якщо прийняти до уваги, що більшість портфелів в Національному уряді, в тому числі і військовий, належало Всесловенській народній партії, можна визначити урядову позицію у період з листопада 1918 р. як позицію ВНП.

Ліберальна партія ЮДП в ці часи теж стояла на національно-державотворчих позиціях. Наприклад, за пропозицією Івана Тавчара, лідера ЮДП та повіреного Національного уряду, словенські солдати присягали - як і будь-якій суверенній владі - Словенському національному урядові [14, 1, с.59,78]. Крім того, саме "Словенська нація" розпочала дискусію щодо використання словенської командної мови в збройних формуваннях замість колишньої німецької командної мови [10, с.58]. За часів Держави СХС використовувалися терміни "солдат" і "солдати" [14, 1, с.79, 98, 100, 126]. Уряд визначив характер збройних сил, які були сформовані або діяли на території Словенії з 29 жовтня 1918 р., вживаючи термін "національна армія" [14, 1, с.93]. У кінці листопада 1918 р., коли в бойових діях на північних кордонах в Каринтії також взяли участь сербські підрозділи, почав з'являтися термін "югославські війська" [14, 1, с.142,147]. Після створення Королівства СХС, при згадуванні військових з'єднань, офіцерів і солдатів увели термін "Югославський" [14, 1, с.164]. Про це у ноті від 24-го грудня 1918 р., яку надіслав Національний уряд Каринтієському районному урядові та Державному бюро закордонних справ німецької Австрії, знайдемо посилення на "сербські та югославські війська" або "сербські та югославські одиниці".

При цьому можливо, що як Національний уряд, так і Провінційний уряд Словенії з призначенням югославських військ мав на думці сербські чети як словенські військові одиниці [10, с.61], частини "словенської національної армії" [14, 1, с.376].

Погляди з військових питань та питань про збройні сили лягли в основу програм словенських політичних партій. Цій галузі соціального і політичного життя найбільше уваги приділила ліберальна ЮДП. Коли 28 жовтня 1918 р. в Загребі 25 Домобранський словенський піхотний полк присягався Національному Вічеві, журнал ЮДП "Словенська нація" 29-го жовтня - у день створення Держави СХС - захоплено повідомив, що у нас вже є "національна армія". Хоча ліберали частіше розглядали новостворені військові підрозділи - як у Державі СХС, так і в Словенії - в якості одиниць югославської армії.

Після створення Королівства СХС і прибуття перших підрозділів регулярної сербської армії на територію Словенії у якості "наших військових сил", "Словенська нація", як і раніше, мала на увазі, що їх представляли собою головним чином словенські офіцери і знаходилися вони під командуванням словенського національного уряду, також розділяючи сербських і "наших", тобто сербських і словенських військових одиниць. 11 січня 1919 р., говорячи про словенські військової частини, які воювали в Каринтії, журнал безсумнівно використовував найменування "першої національної армії словенців". Тим не менш, після створення Королівства СХС на сторінках "Словенської нації" переважав термін "югославські національні війська". Ліберальний табір, з урахуванням фактичної ситуації з точки зору етнічного характеру тодішніх збройних підрозділів на словенській території, у зв'язку з цим питанням, затверджував свою проюгославську національно-політичну програму.

Прихильники ліберальної політики також обдумували питання використання збройних сил. Потребу в них вони бачили через невіршені питання національних кордонів, виступали за військову операцію в Каринтії та опір італійській окупації Приморської Словенії [19, с.99].

Такої точки зору дотримувались також на мітингу прибічників Югославської демократичної партії 5-го січня 1919 р. в Любляні. Мітинг підкреслив нагальну необхідність зайняти всю словенську Каринтію і ввести там словенську адміністрацію. Також мітингуючі просили Уряд у Белграді вжити негайних заходів у цьому напрямку, призивали також всіх словенців приєднатися до кампанії самопомоги, щоб визволити колиску Словенства, "наш Коротан".

У зв'язку з питанням про кордони ліберали прославляли сербських військових. Вони були впевнені, що кордонне питання може бути вирішено тільки з сербською військовою допомогою, тому виступали за те, щоби армія Королівства Сербії якомога скоріше прибула до Словенії. Ця впевненість збігалася з тодішньою словенською громадською думкою, яка "у сербських королівських військах ідеалізовано бачила військо переможця - братнього сербського народу. Словенська громадська думка очікувала сербської військової допомоги безпосередньо в боротьбі проти австрійців, і, використовуючи будь-який привід, газети описували дії підполковника Швабича і сербів, колишніх ув'язнених, створюючи враження, що словенці не самотні" [18, с.109].

Подібно до цього на сербів і сербську армію також дивився і Володимир Равніхар [10, с.67]. На концерті, який на честь сербських офіцерів і солдатів 16-го листопада 1918 р. приготувало Музичне товариство в Любляні, він говорив сербам: "Ви наши рятівники, творці нашої свободи. Будьте нам вчителями тієї свободи" [13, с.58].

Набагато критичніше ставлення до збройних сил мали в соціал-демократичній партії. ЮСДП стояла на пацифістській позиції і вимагала негайної демобілізації. Журнал „Вперед” звертав увагу, що після чотирьох років війни порушення і знищення головною турботою має бути демобілізація та відновлення виробничого процесу. ЮСДП вважала, що будь-які військові дії, якими би спробували вирішити відкрите питання словенських національних кордонів, непотрібні, шлях, яким йде національний уряд, є неправильним. ЮСДП спирала вимоги на принцип національного самовизначення, потребуючи невійськового вирішення питання про словенські і югославські кордони та залишала долю словенської території факторам зовні нації.

ЮСДП приділила увагу етнічному характерові збройних сил, але вже тільки після створення Королівства СХС. „Вперед” писав про єдину югославянську армію та відповідно про будівництво єдиної армії для "нової загальної югославянської держави СХС". Видний член ЮСДП д-р Мілан Корун співвідносив сербське військо з югославянським. У ЮСДП була присутня велика довіра до сербів та сербської армії, причиною була активна участь сербів у словенській боротьбі за кордони. Таким чином, після італійської окупації Приморської Словенії „Вперед” говорив: "Безсумнівно, що італійське право на тимчасову окупацію нашої землі в той момент, коли вони заступають Австрію на її колишньому місці, як володарі словенських земель, зупинить інший міжнародно визнаний правовий фактор: сербський народ" [10, с. 65].

Якщо визначити погляди ЮСДП на значення і роль збройних сил, ми бачимо, що в них, перш за все, переважав антимілітаризм. На його основі ЮСДП оцінювала всі питання, які були пов'язані з військовим фактором, і так послідовно, спираючись на принцип самовизначення народів, виступала проти використання військової сили для врегулювання прикордонних питань. Характеристикою ставлення ЮСДП до збройних сил було те, що на першій великій зустрічі після війни – на Всесловенській соціал-демократичній конференції 19 січня 1919 р. у Любляні – про збройні сили не було вимовлено жодного слова. Конференція тільки порушила питання визначення кордонів, протестувала проти італійської окупації югославянських земель і зажадала справедливого визначення етнічних кордонів у Каринтії [22, с. 375-376].

Якщо марксистська ЮСДП і ліберальна ЮДП мали мало спільного у поглядах на місце і роль збройних сил, в цьому питанні більш близькі були ЮСДП і католицька партія ВВП, яка підтримувала вираження антимілітаристських думок, і що її газета „Словенець” 4-го січня 1919 р. опублікувала статтю доповідача по Югославії у французькому журналістському представництві в Берні д-ра Янко Хацина, в якому автор запитував, яким шляхом буде розвиватися югославянська держава. "Йдеться про те", - писав він, - "чи буде наша країна культурно країною, ... або станемо військовою державою, де абсолютно все наше приватне і громадське життя будуть зосереджені навколо думки про звільнення останньої частини нашого народу, який ще гине під чужоземним ярмом". Автор думав, що несприятливе розв'язання прикордонного питання призведе до зміцнення військової країни, або "збільшить і зміцнить... наше бажання звільнити своїх братів". Він мав на увазі словенців Приморської Словенії, які перебували на основі Лондонського пакту під італійською окупацією.

Питання про словенські національні або югославянські державні кордони, також обговорювалося у ВВП. Незважаючи на підтримку антимілітаризму, вона теж виступала за військове втручання в Каринтію і Приморську Словенію.

ВВП, яка була, як і ЮДП і ЮСДП, прихильною до сербів і "сербських героїв", спільно з ними роділяла впевненість, що для сприятливого вирішення питання про кордони сербська допомога є важливою.

При цьому партія також роздумувала про можливі негативні наслідки впливу сербської політики на збройні сили у майбутній югославянській державі, сформованій разом з Королівством Сербією, таким чином до цього відносилися також і в ЮСДП. Коли на сесії Національного уряду 21 листопада 1918 р. обговорювалося питання про те, чи буде майбутня югославянська держава до остаточного рішення Установчих зборів республікою або монархією, представники ВВП і ЮСДП Янко Брейць та Антон Крістан висловили сувору і обґрунтовану стурбованість проти монархічної ідеї.

За їх судженнями, погодження з монархною формою правління означало небезпеку того, що "утвориться диктатура однієї особи (сербського наслідного принця Олександра), який призначає та звільняє керівників держави". Звертали увагу на те, що за рішенням політичної верхівки монархії "буде призначений військовий губернатор в окремих країнах і вибори в Установчі збори будуть проводитися під тиском" [14, 1, с.123-124].

ВНП також само, як ЮСДП, звернула увагу на питання етнічного характеру збройних сил лише після створення Королівства СХС. „Словенець” писав про створення нової Югославянської народної армії, яка буде представляти "одну єдину армію нашої єдиної нової держави СХС (Королівства СХС)" [10, с.69]. Що стосується поглядів католицького табору на статус і роль збройних сил, можемо також взяти до відома думки, які про це формувалися у словенській Церкві. Католицький табір позитивно сприйняв революційну поведінку словенських офіцерів і солдатів, які з юридичної точки зору (скасування присяги колишньому государеві, і з клятвою новій країні) виправдали словенське самовизначення, а з військової точки зору зберегли національне визволення і національну незалежність у 1918 р. [4, с.39-50; 9, с.51-58; 12, с.267-268] Однак після створення Національного уряду вони бачили роль збройних сил у регулюванні внутрішніх політичних питань.

Коли в другій половині листопада 1918 року в словенській політиці обговорювалося питання про форму правління, яку прийме уряд в майбутній югославянській державі, переговори з цього питання єпископ Єглич супроводив таким аргументом: "ситуація несприятлива для республіки; а також обрання президента було б важко; з'єднатися не могли б без важкої боротьби; і хто вкоротить народні маси, які все частіше приймають більшовизм; тим більше що у нас немає армії, ані в Хорватії ані в Словенії; принаймні немає жодної дисципліни і солдати покликані скоро повернутися додому. Повинна прийти монархія, в якій був би на чолі Олександр. Повинно скластися спільне Міністерство під регентством Олександра. Він має завдання організувати армію та підготувати вибори у Установчі збори для прийняття конституції" [5, с.174].

Клерикали мали свою позицію щодо можливої ролі сербської армії на території Словенії, побоюючись, що сербські військові підрозділи в Словенії будуть виступати в якості самостійного військового чинника. Це пішло б на користь лібералів, по суті монархістів, у політичній боротьбі проти католицького табору, націоналістів [10, с.80].

Формування збройних сил Словенії в складній воєнній ситуації, яка ще продовжувалася для Словенії до укладення Сен-Жерменського договору про кордони з Австрією, було важливим фактором словенського державотворення.

У переломних місяцях після кінця жовтня 1918 р., коли словенці пережили крах одної, появу іншого і перетворення в третю державну сукупність, словенська політика і словенські державні адміністративні органи формували своє ставлення до питань соціальної та політичної ролі і характеру збройних сил. Всі ключові діячі тодішньої словенської влади та політики добре розуміли важливість етнічного значення збройних сил. Словенський національний Уряд присвятив увагу питанню про створення та організованість збройних сил як важливої складової частини організованої державної та соціальної структури.

Різні партійно-політичні погляди на державотворчі процеси в Словенії ускладнювали вирішення головних нагальних питань. Ідейні зіткнення відбувалися також і в сфері рішення головного словенського національно-політичного питання - поєднання всіх словенців в єдиній національній державі. Спори йшли по проблемам форм та методів боротьби за словенські національні кордони, що неминуче торкалося питань про збройні сили.

У 1918-1921 рр. словенський Національний уряд і потім Провінційні уряди робили все для створення та функціонування словенських національних збройних сил, хоча вже в період держави СХС вирувало також розуміння військових одиниць в югославянському смислі.

Якщо Національний уряд у листопаді 1918 р. більше приділяв уваги організаційній роботі, внутрішній безпеці та тільки розпочав вживати деякі заходи у зовнішньому напрямку – щодо встановлення своїх північних, європейських, кордонів Словенії та Провінційному уряду, що був призначений Белградом у січні 1919 р., довелося це завдання виконувати більше на практиці, ходом намагаючись завершити організаційні проблеми.

Щодо методів здобуття етнічних північних кордонів, як ВНП, так і ЮДП підтримували ідею військового вирішення цієї проблеми, в той час як ЮСДП висловлювала тверді антимілітаристські настрої. Однак словенська політична більшість все ж схилилася в цьому питанні до застосування сили.

Також між словенськими політичними партіями виявилось і подвійне ставлення до національно-політичного характеру збройних сил. За час існування Держави СХС, а також пізніше, ліберальна ЮДП говорила о словенській національній армії, коли висловлювала свою активну австрофобську позицію, але в той же час поглядала на збройні сили як на одиницю югославянської армії, перебуваючи в цілому на платформі югославізму. Після створення Королівства СХС, коли щодо цього питання визначились і ВНП, і ЮСДП (ЮСДП), у Словенії переважала думка, згідно з якою збройні сили розглядалися як югославянські збройні формування.

Особливим питанням в словенській політиці того часу було ставлення до сербів та сербської армії. Для ліберального табору було характерним виражене прославляння, в сербській армії вони бачили вирішальний фактор для позитивного вирішення питання словенських кордонів. Подібну позицію тоді захищали і в ЮСДП. Католицький табір, незважаючи на вираз симпатії до сербів, був у цьому відношенні більш стриманим.

Католицькі політики бачили у сербській армії засіб політичного насильства проти католицького руху. Крім того, ВНП, як і ЮСДП, в політичних дебатах про організацію майбутньої югославянської держави

вказувала на можливість того, що в новій країні збройні сили будуть використовувати у внутрішньополітичних цілях. Однак обидві партії розходилися у поглядах на майбутній устрій держави, що залежало від поглядів на більшовізм; клерикали схилилися до монархії заради упевненості, що саме вона зможе здолати більшовістську погрозу, та поглядали на це позитивно; соціал-демократи стояли на протилежній позиції.

Цей розбрат у поглядах на форми та методи вирішення національного питання, сформувавшись наприкінці I світової війни, фактично зберігався до 1945 р.; у майбутньому югославські комуністи перейняли позицію ЮСДП в цьому питанні, що вплинуло на їх рішення щодо югославських (в тому числі етнічних словенських) кордонів у II пол. XX ст.

Джерела та література

1. Легенькова Е.А. Югославянская идея в контексте словенской национальной политики: Словенско-хорватское сближение (60-е годы XIX в. - 1914 гг.): дисс. канд. истор. наук. / Е.А. Легенькова. - Москва, 2002. - 244 с.
2. Andrejka V.J. Razvoj vojaštva in vojaški dogodki od prevrata do danes / Viktor J. Andrejka // Slovenci v desetletju 1918-1928. - Ljubljana: Leonova družba, 1928. - S. 269-295.
3. Balkovec B. Prva slovenska vlada 1918-1921 / Bojan Balkovec. - Ljubljana : Znanstveno in publicistično središče, 1992. - 191 str.
4. Bizjak M. Slovenska vojska 1918-1919 in formiranje Dravske divizijske oblasti: mag. naloga / Matjaž Bizjak. - Ljubljana : Filozofska fakulteta, 2001. - 286 str.
5. Brejc J. Od prevrata do ustave // Slovenci v desetletju 1918-1928. - Ljubljana : Leonova družba, 1928. - S. 160-214.
6. Guštin D. Dve antantni vojski na Slovenskem leta 1918 / Damijan Guštin // Stiplovškov zbornik. - Ljubljana : Oddelek za zgodovino FF, 2005. - S. 73-88.
7. Mikuž M. Oris zgodovine Slovencev v stari Jugoslaviji 1917-1941 / Metod Mikuž. - V Ljubljani : Mladinska knjiga, 1965. - 555 str.
8. Penič L. Boj za slovensko severno mejo v letih 1918-1919 na Štajerskem in Koroškem / Lojze Penič // Znamenje. - 2007. - Št. 5/6. - S. 94-98.
9. Perovšek J. Slovenska osamosvojitve v letu 1918 / Jurij Perovšek. - Ljubljana : Modrijan, 1998. - 191 str.
10. Perovšek J. V zaželeni deželi: slovenska izkušnja s Kraljevino SHS/Jugoslavijo : 1918-1941 / Jurij Perovšek. - Ljubljana : Inštitut za novejšo zgodovino, 2009. - 314 str.
11. Perovšek J., Stiplovšek M. Prizadevanja za slovensko državnost v času prve Jugoslavije 1918-1941 // Od DRŽAV na Slovenskem do slovenske DRŽAVE. - Kočevje, 2004 - S. 135-169.
12. Pleterski J. Prva odločitev Slovencev za Jugoslavijo: politika na domačih tleh med vojno 1914-1918 / Janko Pleterski. - Ljubljana : Slovenska matica, 1971. - 323 str.
13. Ravnihar V. Mojega življenja pot: spomini dr. Vladimira Ravniharja / ur. J.Cvirn, V.Melik, D.Nečak. - Ljubljana : Oddelek za zgodovino FF, 1997. - 290 str.
14. Sejni zapisniki Narodne vlade SHSrbov v Ljubljani in Deželnih vlad za Slovenijo: 1918-1921. - Ljubljana : Arhiv Republike Slovenije, 1998-2002. - 3 zv.
15. Seručar Z. Vojne akcije u Koruškoj 1918/19.godine: kratak pregled / Zdravko Seručar. - Beograd : Vojnoistorijski institut I.A., 1950. - 69 str.
16. Slovar slovenskega knjižnega jezika, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU. - <http://bos.zrc-sazu.si/sskj.html>
17. Stiplovšek M. Sejni zapisniki Narodne vlade Slovencev, Hrvatov in Srbov v Ljubljani in Deželnih vlad za Slovenko 1918-1921. Ur. Peter Ribnikar / Miroslav Stiplovšek // Zgodovinski časopis. - Letnik 56. - 2002. - Št.3-4. - S. 501-504.
18. Švajncer J.J. Slovenska vojska 1918-1919 / Janez J. Švajncer. - V Ljubljani : Prešernova družba, 1990. - 332 str.
19. Tavčar I. Tavčarjevih zbranih spisov II. zvezek / [uredil Ivan Prijatelj]. - V Ljubljani : Tiskovna zadruha, 1929. - XI, 480 str.
20. Ude L. Boj za severno slovensko mejo 1918-1919 / Lojze Ude. - Maribor : Založba Obzorja, 1977. - 294 str.
21. Vodopivec Peter. Od Pohlinove slovnice do samostojne države. - 2nd ed. - Ljubljana : Modrijan, 2006. - 630 str.
22. Zgodovinski arhiv Komunistične partije Jugoslavije : socialistično gibanje v Sloveniji 1869-1920. - T.V. - Beograd : Zgodovinski oddelek CK KP Jugoslavije, 1951.
23. Zečević M. Slovenska ljudska stranka in jugoslovanske zedinjenje 1917-1921 / Momčilo Zečević. - Maribor : Založba Obzorja, 1977. - 425 str.

Мальшина К. В. Югославизм и словенство: словенские общественно-политические взгляды на вооруженные силы сквозь призму национального вопроса (1918-1919 гг.)

Статья посвящена разграничению между национально-словенской и югославянскими политическими традициями в Словении, которое проявлялось на уровне практической военной политики, а именно в отношении характера, внешне-и внутривполитической роли вооруженных сил, как одного из ключевых факторов построения государства, а также в вопросах форм и методов решения национального вопроса в условиях федеративного государства СХС и позже в условиях нового, централизованного государственного образования – Королевства СХС.

Ключевые слова: Словения, югославизм, словенство, национальный вопрос, вооруженные силы

Malshina K. V. Yugoslavism and slovenstvo: Slovenian social and political views on the forces through the prism of the national question (1918-1919)

Article is devoted to the distinction between national Slovenian and Yugoslavistic political tradition in Slovenia, which manifested itself at the level of practical military policy, namely with regard to the nature, the external and internal role of the armed forces as one of the key factors of the nation-building, as well as to forms and methods to solve the national question in the limits of the federal State of SHS and later in the new, centralized state – the Kingdom of SHS.

Keywords: Slovenia, yugoslavism, slovenstvo, national question, military forces